

Wijnbergshofje

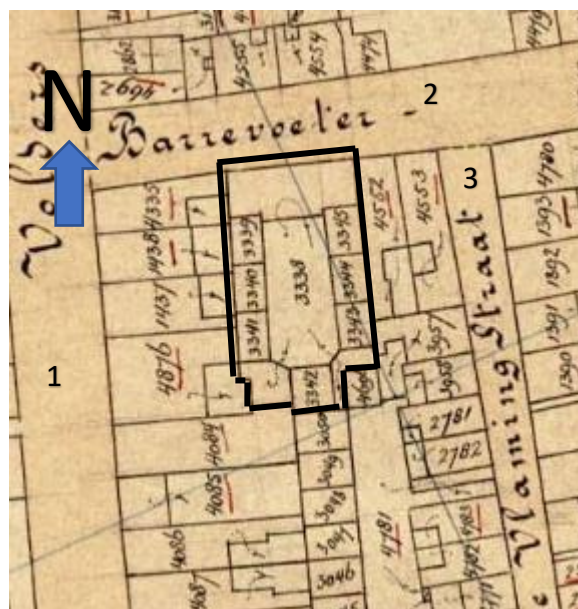
Link naar website van Haarlemse Hofjes: <https://www.haarlemsehofjes.nl/>



Locatie: Barrevoetestraat 4



NL-HlmNHA_491_0588 ; A. van Diggelen ; 1823 ; Kadastrale kaart Haarlem(minuutplan), sectie C, blad 1, genaamd Botermarkt. Uitsnede Wijnbergshofje



NL-HlmNHA_491_0589 ; ? ; 1897 ; Kadastrale kaart Haarlem (minuutplan), sectie C, blad 1, genaamd Botermarkt. Uitsnede Wijnbergshofje

Zwarte lijn: Wijnbergshofje

- 1 Voldersgracht, later Gedempte Voldersgracht
- 2 Barrevoetesteeg, later Barrevoetestraat
- 3 Lange Vlamingsstraat, later Vlamingsstraat



NL-HlmNHA_54018408 ; B. Zweers ; 1904 ; Wijnbergshofje, binnenhof richting noordwest



DSC_9271 ; AV ; 9-9-2017 ; Vergelijkbare situatie als op foto links



DSC_9270 ; AV ; 9-9-2017 ; Wijnbergshofje, binnenhof, gezicht richting zuid vanaf de eerste etage



DSC_8336 ; AV ; 14-8-2017 ; Barrevoetstraat met voordeur van het Wijnbergshofje

Het Wijnbergshofje is niet gesticht uit de nalatenschap van een gefortuneerde weldoener. Het is gesticht door de Hoogduitse Doopsgezinde gemeente. Ook de stichtingsdatum is onbekend. Wel is bekend, dat het huis De Wijnberg, waar het oorspronkelijk in gehuisvest was, begin 17^e eeuw van de Hoogduitse Doopsgezinde gemeente was en lag aan wat nog de Barrevoetsteeg heette. Nu heet dit de Barrevoetstraat. Het functioneerde toen als vermaanhuis = predikhuis = kerk van de Hoogduitse Doopsgezinde gemeente. Deze gemeente fuseerde in 1651 of 1652 met de Vlaamse gemeente van de Blok aan het Klein Heiligland. Het huis schijnt na deze fusie als hofje ingericht te

zijn. Uit het jaar 1662 is een verkoopakte bekend, waarin staat, dat de stad Haarlem een stuk grond van het voormalige Barrevoetezusterenklooster verkoopt aan de regenten van het Hoogduitse Wijnbergshofje aan de Barrevoetesteeg. Dit is voor het eerst, dat de naam van het hofje in officiële aktes opduikt. De stichtingsdatum moet dus ergens tussen 1651/1652 en 1662 liggen. Lang ging men uit van 1662 en dat staat dan ook in de voorgevel.

Hoe het gebouwencomplex er oorspronkelijk uitgezien heeft is onbekend en van de ontwikkelingsfasen daarna is evenmin veel bekend. Oorspronkelijk moet het een huis genaamd De Wijnberg aan de Barrevoetesteeg geweest zijn met een beperkt achtererf, want een groot deel van het huidige terrein is pas in 1662 aangekocht. Wat er na de aankoop van dit terrein gebeurd is, is niet bekend, maar het lijkt niet logisch, dat het decennialang braak gelegen heeft. Het lijkt logisch te veronderstellen, dat er toen de nodige huisjes gebouwd zijn. Oude vogelvluchtplattegronden zoals die van Wils uit 1646 en de Hooghe uit 1688 bieden geen informatie.

In het huidige hofje is alleen het zuidelijk deel van het hofje van voor 1872 blijven staan. Volgens het Rijksmonumentenregister (te bereiken via de website www.cultureelerfgoed.nl, optie Onderwerpen, daarna optie Rijksmonumentenregister, zie verder bibliografie (Rijksdienst_voor_cultureel_erfgoed)) wordt dit zuidelijk deel van het hofje gekarakteriseerd als "een achterhuis met de voormalige regentenkamer en een lijstgevel in Régence stijl". Dit is een bouwstijl, die men in Nederland grofweg in het tweede kwart van de 18^e eeuw moet situeren. In die tijd moet het hofje dus in belangrijke mate verbouwd zijn. Wat er toen daarna gebeurd is, is evenmin bekend. N.B.: Probleem met deze Régence stijl is, dat die gekarakteriseerd wordt als een kort durende wat lichtere overgangsstijl tussen de zware Lodewijk XIV stijl en de luchtige Lodewijk XV stijl, ook wel rococo genoemd (zie bibliografie (Lahr, et al., 2007)). Daarom wordt deze stijl door de één als aparte stijl genoemd, door de ander wordt die ondergebracht bij de Lodewijk XIV stijl en weer door een ander bij de Lodewijk XV stijl. In bibliografie (Uitgeverij_Waanders, et al., 2006) wordt de gevel geclassificeerd als 18^e eeuws met rijke Lodewijk XV vormen. Echter, de kenmerkende schelpmotieven zijn er niet. Het hoort m.i. toch thuis bij het begin van de Lodewijk XV stijl. Mogelijk, dat de gevel gezien bibliografie (Uitgeverij_Waanders, et al., 2006) nog thuis hoort aan het begin van het 3^e kwart van de 18^e eeuw. In vroeger eeuwen gingen stijlveranderingen niet zo snel. Uit de bibliografie blijkt ook, dat de betreffende Rijksdiensten in de loop der jaren iets van mening veranderd zijn. Als men de literatuur over de gevels van de amsterdamse grachtengordel bestudeert kom je ook uit bij de Régence stijl ongeveer in de periode 1730-1750. Precies zullen we het niet weten, maar in ieder geval is het een zeer duidelijke 18^e eeuwse gevel, waarschijnlijk uit de periode 1730-1760.

Wel is bekend, dat in 1872 het hofje dermate bouwvallig was, dat een grootscheepse herbouw noodzakelijk was. Men heeft alleen het zuidelijk deel met de regentenkamer laten staan. De rest is gesloopt en vervangen door de huidige bebouwing. Van het hofje voor 1872 zijn geen afbeeldingen bekend. Wel is bekend dat de huidige zuidelijke vleugel de regentenkamer bevatte en dat elke bewoonster twee kleine lage kamertjes had. Er is gewoon weinig informatie te vinden. Wel biedt de kadastrale kaart uit 1823 nog enige informatie. Zie afbeeldingen hierboven. Als men de kaart uit 1823 met die uit 1897 vergelijkt, dan valt op, dat het na de herbouw van 1872 heel anders georganiseerd is. De binnenhof is iets breder en een stukje langer geworden. Het voorgebouw aan de straatzijde is aanzienlijk minder diep en de regentenkamer is van de zuidvleugel verhuisd naar de noordvleugel van het hofje. Op de kaart uit 1823 kan men 11 huisjes op de begane grond tellen. Het is bekend, dat er voor de verbouwing uit 1872 14 bewoonsters en een opzichteres waren. Er moeten dus 15 woninkjes geweest zijn. Dit betekent, dat er vier woninkjes op een etage gelegen moeten hebben. Gezien de huidige staat (die van voor 1872 dateert) van de zuidvleugel lijkt die kant niet erg logisch voor vier huisjes op de eerste etage. De huisjes waren eigenlijk bijzonder klein, zodat er geen ruimte voor trappen naar boven toe geweest kan zijn. Daarom lijkt mij het voorgebouw aan de straatzijde de meest logische keuze voor vier kleine woninkjes op de eerste etage, aangezien de begane grond ook al vier kleine woninkjes

bevat en één van die woninkjes een stuk groter is, waar dus makkelijk een trap naar boven gelegen kan hebben. Maar dit blijft een aanname. Was dit voormalige voorgebouw het vroegere huis De Wijnberg? Op de kaart van 1897 staat de huidige indeling : 7 woninkjes rond de hof en 2 op de bovenetage van het voorgebouw en de regentenkamer rechts van de ingang en woning van de opzichteres links van de ingang in het voorgebouw op de beganegrond. Het aantal bewoonsters daalde van 14 naar 9. Als men bovenstaande kaarten van 1823 en 1897 vergelijkt, dan blijkt de zuidelijke erfgrans wat veranderd te zijn. Heeft men toen kleine stukjes grond aan omwonenden verkocht om enige inkomsten te hebben? In 1965 is het hofje flink gemoderniseerd. In 1977 kreeg men centrale verwarming en in 1985 douches. In 2001 is er nog steeds plaats voor 9 bewoonsters.

Over de ontwikkeling van de preuves is ook niet zoveel bekend. Tot de Bataafse omwenteling in 1795 had men vrijstelling van allerlei belastingen. Verder is bekend, dat de preuves begin 19^e eeuw bestonden uit: vrije woning, jaarlijks 30 t turf, twee vaatjes boter en 15 pond vlees. Daarnaast vrij brood, vrije was en gratis geneeskundige hulp en medicijnen, alsmede een weekgeld van 10 stuivers. Tweemaal per jaar kreeg men een bijzondere maaltijd en waren er nog extra uitkeringen mogelijk gemaakt door enkele legaten. In 2001 had men afgezien van een klein bedrag aan servicekosten nog steeds vrije woning. Vanaf 1810-1859 en na 1975 moest men medische hulp zelf gaan betalen. Zie volgende alinea. De vroeger in goederen uitgedeelde preuves waren in 1972 al omgezet in een geldbedrag.

Ook over de inkomstenkant is niet veel informatie te vinden. Aangezien het hofje behoorde aan de Doopsgezinde gemeente, lijkt het logisch te veronderstellen, dat die financieel bijgedragen heeft. Wel is bekend, dat het hofje in de 18^e eeuw een aantal legaten ontving, nl. van de dames Langeveld en Kops en Pieter Teyler. Uit deze legaten kregen de bewoonsters extra uitkeringen. Tot de Bataafse omwenteling had men vrijstelling van allerlei soorten belasting. Na die omwenteling werden die ingetrokken. Ook werden levensmiddelen steeds duurder en daar kreeg men extra geld voor. De erfenis verviel aan het hofje. Ook hier hakte de tiërcering uit 1810 er flink in. De preuves werden verminderd en geneeskundige hulp en medicijnen moest men zelf betalen. In 1829 kregen de bewoonsters elk f 50 uit een legaat van Cornelia Hodson. In 1859 werden de medische voorzieningen in Haarlem gewijzigd. Vanaf die datum was de medische zorg weer gratis. In 1899 werden alle vrouwen aangemeld bij het ziekenfonds. In 1972 moest een nieuwe bewoonster een entreegeld van f 1000 betalen. De bewoonsters moesten zelf de gasrekening betalen. Vanaf 1975 moest een nieuwe bewoonsters het ziekenfonds zelf gaan betalen.

Ten gevolge van fusies en splitsingen heeft het hofje aan verschillende kerkgemeenten toebehoord. Tot de fusie in 1651/1655 behoorde het tot de Hoogduitse Doopsgezinde gemeente. Na de fusie van de Hoogduitse Doopsgezinde gemeente met die van de Vlaamse gemeente van De Blok in 1651/1652 behoorde het tot die fusiegemeente. In 1672 vond er een scheiding plaats. De gemeente De Blok scheidde zich af. Wat er buiten De Blok overbleef kreeg De Wijnberg voor f 1900 in eigendom. Korte tijd later verenigde het overgebleven deel zich met de Vlaamse en Waterlandse Doopsgezinde gemeente. Die kreeg in 1684 het toen nieuwe en nog steeds bestaande kerkgebouw in de Peuzelaarsteeg. In 1784 fuseerde dit geheel weer met De Blok en werd die fusiegemeente de Verenigde Doopsgezinde Gemeente, waaraan De Wijnberg toen in eigendom kwam. Afgezien van het regentenbord in de regentenkamer, is er ook over de regenten weinig informatie te vinden. Wel schijnt er steeds een opzichteres geweest zijn. In 1972 bestond het bestuur uit 3 regenten en 2 regentessen. Deze regenten werden gekozen uit de Grote Kerkeraad van de Verenigde Doopsgezinde Gemeente. Hoe de regentessen gekozen werden wordt niet duidelijk, wel dat zij lid van deze gemeente moesten zijn. In de literatuur spreekt men ook over buitenmoeders. Deze werden door de regenten benoemd. Waren deze buitenmoeders hetzelfde als de regentessen?

Bibliografie kort

(Allan, 1973, herdruk van boek uit 1888) (Craandijk, 1904) (Kurtz, 1972) (Lahr, et al., 2007) (Peetoom, et al., 2001) (Rijksdienst_voor_cultureel_erfgoed) (Uitgeverij_Waanders, et al., 2006)

Bibliografie uitgebreid

Allan, F. 1973, herdruk van boek uit 1888. *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem van de vroegste tijden tot op onze dagen, vierde of laatste deel.* Haarlem : Boekhandel H. Coebergh, 1973, herdruk van boek uit 1888. Vol. vierde of laatste deel.

Craandijk, J. 1904. *De Haarlemsche Hofjes.* Haarlem : De Erven F. Bohn/Vereniging Haerlem, 1904.

Kurtz, G.H. 1972. *Haarlemse Hofjes.* Haarlem : Schuyt & Co, 1972. ISBN 90 6097 027 6.

Lahr, M. en Eindredactie. 2007. *Bouwen in Nederland 600-2000.* Zwolle, Amsterdam : Uitgeverij Waanders Zwolle, Prins Bernhard Cultuurfonds Amsterdam, 2007. p. 253. ISBN 978 90 400 8927 5.

Peetoom, Lenie en van der Hoek, Letty. 2001. *Door gangen en poorten naar de hofjes van Haarlem.* Leiden : Barabinsk, Historische Uitgaven nr. 2, 2001. ISBN 90 73983 17 7.

Rijksdienst_voor_cultureel_erfgoed. Monumentennummer: 513351 't Wijnbergshofje Barrevoetestraat 4 2011 WP Haarlem. *Rijksdienst voor cultureel erfgoed.* [Online] [Citaat van: 15 juli 2019.] <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/513351>.

Uitgeverij_Waanders en Rijksdienst_voor_Monumentenzorg. 2006. *Monumenten in Nederland, Noord-Holland.* Zwolle, Zeist : Waanders Zwolle, 2006. p. 339. Onderdeel Haarlem-Wijnbergshofje. ISBN 90 4009187 1.